

DOI 10.31558/2519-2949.2018.2.20

УДК 327-025.12(73)

Курандо О. С., Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова

«ВЕЛИКА СТРАТЕГІЯ» У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ США

Стаття має на меті характеристику «великої стратегії» Білого дому, що допомагає зрозуміти взаємовідношення між цілями і засобами перед обличчям потенційних міжнародних супротивників. Стаття базується на спогадах президента Барака Обами, монографіях та статтях провідних американських аналітиків (Р. Гілпін, К. Дьюк, Дж. Кеннан, К. Лейн, Дж. Міршаймер, С. Уолт). Надано оцінку «стратегії скорочення» та «політики стримування» як оборонних стратегій. «Зміну режиму / відквіт назад» визначено, як стратегію, що спрямована на повалення ворожого уряду, а «стратегію причетності» як інтеграцію, за допомогою якої заохочуються моделі економічної взаємозалежності та політичної лібералізації. Показано, що «стратегія замирення противника» передбачає односторонні поступки у намаганні змінити агресивні вимоги потенційного опонента. Стратегія «віддаленого балансування» наведена на прикладі підтримки США скорочення розмірів витрат на армію. На основі аналізу різноманітних стратегій автор дійшов висновку, що велика стратегія Обами – це гібрид альтернатив, що варіювалися за часом і місцем. При його адміністрації існували елементи й інших стратегічних типів, окрім замирення та скорочення. Стимування було яскраво виражене в політиці щодо Північної Кореї та Ірану. Політика Обами щодо Китаю мала елементи стимування. Зміна режиму або відквіт – проти Каддафі в Лівії в 2011 р. Обама здійснив наполегливу стратегію відкоти також проти «Аль-Каїди». Інтеграція через дипломатичні контакти та членство в міжнародних організаціях була американською політикою щодо Китаю та Росії. Торгування також було використано. Навіть невтручання в деяких частинах Африки було стратегією США. Проте головний акцент Обами був на міжнародних замиренні та скороченні. Питання полягає в тому, чи його стратегія дійсно спрацювала так як він планував. У підсумку велика стратегія Обами у поєднанні з його особливим стилем керівництва посилила загрози США на міжнародному рівні з довгостроковими наслідками.

Ключові слова: США, «велика стратегія», Барак Обама.

Постановка проблеми. У червні 2011 р. президент Обама оголосив про початок виведення американських військ з Афганістану, заявивши, що «війна йде на спад». Якщо американські війська в Афганістані займали центральне місце в боротьбі проти «Аль-Каїди», чому треба так швидко виводити більшість з них? Отже, метою поданого дослідження є виявлення особливостей «великої стратегії» США та місця в ній стратегії президента Барака Обами.

Стаття базується на американських джерелах, серед яких спогади президента Обами, монографія Коліна Дьюка «Доктрина Обами», а також ряд статей провідних американських аналітиків (Дж. Кеннана, Дж. Міршаймера, Р. Гілпіна, К. Лейна, С. Уолта).

Велика стратегія, як вона розуміється в американській традиції, – це розраховане з боку керівників країни взаємовідношення між цілями і засобами перед обличчям потенційних міжнародних супротивників. Отже, це свого роду концептуальна «дорожня карта», яка описує, як розподіляти пріоритети і зіставляти національні ресурси з національними інтересами проти потенційних загроз. Варіанти можуть бути спрощені до ряду базових типів великих стратегій.

Стратегія скорочення орієнтована на пошук способів зменшення витрат та зобов'язань країни в міжнародній та військовій сфері. Це може бути виконано шляхом скорочення оборонних видатків, відмови від деяких зобов'язань щодо альянсів, урізання обсягу стратегічного розгортання за кордоном, зменшення міжнародних витрат або усього вищезазначеного. Така стратегія особливо приваблива в періоди фіскального обмеження та жорсткої економії, або в результаті відчуття надмірного міжнародного розширення. Наприклад, на початку 1970-х рр. адміністрація Р. Ніксона на хвилі в'єтнамської війни провела стратегію скорочення у значній мірі. Бажання знизити витрати може на практиці спричинити збільшення стратегічних та міжнародних ризиків, що зрештою принесуть лише більші витрати. Як зазначає один з провідних дослідників-реалістів міжнародних відносин Р. Гілпін, «скорочення за своєю природою є свідченням відносною слабкості та зменшення

впливовості, отже, воно може призвести до погіршення відносин із союзниками та суперниками... Суперники зацікавлені у зближенні, і часто в процесі вони прискорюють конфліктні ситуації» [1, с. 194].

Політика стримування передбачає балансування, проведення меж і створення геополітичних противаг навколо конкретного опонента, часто через військові зобов'язання перед союзниками, а також шляхом економічної та дипломатичної підтримки. По суті, це оборонна стратегія, метою якої є запобігання експансії, стримування агресії та анулювання здобутків противника. Президенти США, як до, так і після «холодної війни», намагалися здійснити різні варіанти стримування проти ряду міжнародних противників. Наприклад, Т. Рузвельт, В. Вільсон і Ф. Рузвельт намагалися по-своєму обмежити німецьку експансію, незважаючи на військову інтервенцію США. Адміністрація Б. Клінтона у 1990-х рр. намагалася утримувати Ірак і Іран. Але найвідомішим використанням цієї стратегії в історії було стримування Радянського Союзу. Під традиційною дипломатією рівноваги сил супротивники нерідко беруть участь у прямих переговорах. Однак в політиці стримування на початку «холодної війни», як це сформульовано американським дипломатом Дж. Кеннаном, подальші переговори вважалися марними через характер сталінського режиму [2].

Зміна режиму / відкіт назад – це стратегія, спрямована на повалення ворожого уряду. Поміж інших стратегій, ця є найбільш агресивною, та може бути реалізована прямо або опосередковано. Такі стратегії переважали задовго до адміністрації Дж. Буша-мол. і Б. Обами. Безпосередній відкіт передбачає використання будь-якого політичного інструменту, аж до повномасштабної війни, з метою повалення конкретного режиму. Непрямий відкіт включає приховану діяльність, а також інтенсивний військовий, економічний та дипломатичний тиск з метою прискорення розпаду супротивника. Сполучені Штати випробували подібні комбінації під час «холодної війни» у боротьбі з Радянським Союзом. Однією з найкращих гіпотез Дж. Кеннана було те, що СРСР, на відміну від гітлерівської Німеччини, на практиці не був схильний ризикувати, вв'язуючись у війни. Саме ця відмінність зробила можливим антирадянське стримування. Проте зміни режиму, відкоту або «визволення» були привабливішими. Прямий антикомуністичний відкіт був випробуваний на Північній Кореї восени 1950 р., але від нього відмовилися через Китай та Радянський Союз. Лише під час перебування при владі Р. Рейгана у 1980-х рр. Вашингтон дійшов до використання комбінації непрямого відкоту і політики стримування. Відкіт назад та зміна режиму є не що інше як, за військовим істориком Гансом Делбруком, «стратегія повного знищення», а не «стратегія виснаження» [3, с. 18].

Аналітики зовнішньої політики часто говорять про стратегію причетності, але цей термін використовується для позначення дуже різних стратегічних альтернатив, відмінності між якими повинні бути диференційовані. Причетність як інтеграція – це стратегія, за допомогою якої заохочуються моделі економічної взаємозалежності, політичної лібералізації та членства в міжнародних інституціях, також очікується, що це підштовхне потенційно ворожі режими до більш дружнього напрямку [4]. Деякі спостерігачі прийняли за таку стратегію покращення відносин США з радянським блоком протягом 1970-х рр. Елементи розрядки, такі як положення про права людини в рамках Гельсінських угод 1975 р., сприяли поширенню інакомислення та тим самим підірвали комуністичне правління у Східній Європі. Однак, збільшення контактів із Заходом сприяло підтримці таких комуністичних режимів, як Східна Німеччина.

Стратегія замирення противника передбачає односторонні поступки у намаганні змінити агресивні вимоги та амбіції потенційного опонента. Вона відрізняється від простого торгування, що спричиняє взаємні одночасні поступки без будь-яких очікувань щодо зміни намірів інших дійових осіб. Зусилля, пов'язані з примиренням, зазвичай починаються з односторонньої поступки відносно цільової держави з надією викликати подальший процес взаємної стриманості. На ризик бути використаним йдуть свідомо, щоб бути більш переконливим у своїх діях. У випадках зіткнення з потенційними загрозами, замирення не є рідкісною стратегією в міжнародних відносинах. Успішним історичним прикладом часто розглядається дипломатичне замирення Великобританії та США на початку 1890-х рр. Але ризики такої стратегії величезні. Оскільки конкретні поступки зроблені лише з одного боку, ніщо не може зупинити цільову державу від того, щоб скористатися можливістю та висунути наступну вимогу [5].

Стратегія віддаленого балансування – це альтернатива, якій надають перевагу декілька провідних реалістів зовнішньої політики в академічному світі. За віддаленої рівноваги, Сполучені Штати все одно намагатимуться запобігти домінуванню будь-якої країни у Європі, Північно-Східній

Азії чи Перській затоці. Але це змусить взяти на себе основне навантаження інших, покладатися на місцеві повноваження, щоб збалансувати один одного, і одночасно розміщувати американські військові сили або на периферії, або в межах Сполучених Штатів. Відповідно до цієї стратегії, Америка підтримуватиме зменшення сухопутних сил; покладатиметься на відносні військові переваги на морі та в повітрі; прийме різкі скорочення розмірів своєї армії та морських піхотинців; уникатиме операцій проти повстанців або периферійних втручань; утримуватиметься від міжнародних проектів, пов'язаних з військовою окупацією або управлінням країнами, що розвиваються. На думку прихильників, завдяки усім цим стратегічним коригуванням буде значно менше витрат [6; 7]. Здебільшого Сполучені Штати зможуть уникнути закордонних війн, скориставшись своїм острівним положенням, розформувати існуючі зобов'язання в Європі та Східній Азії, відмовитися від прагнень Америки до гегемонії за океаном та скоротити витрати на оборону до 2% ВВП. Захисники офшорного балансування припускають, що фактично така стратегія була нормою для більшої частини історії США і протягом цього часу вона прекрасно працювала. Вони стверджують, що у випадку зняття відчуття загрози з американського боку, відбудеться зменшення потреби інших сил у розробці зброї масового знищення. Також офшорне балансування може підірвати підтримку антиамериканського тероризму, оскільки велика присутність американських військ за кордоном вже сама по собі є провідною причиною терористичних актів проти Сполучених Штатів. Нарешті, за Міршаймером, стратегія офшорного балансування дозволить Сполученим Штатам «витрачати кошти на важливі внутрішні програми», обмежить «незаконну поведінку Америки за кордоном» і «вгамує нашу грізну державу» [8, с. 32].

Стратегія невтручання виходить за рамки скорочення з ціллю уникнути міжнародних або стратегічних зобов'язань та труднощів узагалі, будь то загроза чи принада. Таке уникнення або ліквідація зобов'язань також іноді називається анти-втручанням або виплутуванням із складних міжнародних ситуацій. Така стратегія не передбачає використання методу батога та пряника для досягнення цілей. Хоча Америка проявляла набагато більш широку присутність на міжнародному рівні в 1940-х рр., велика стратегія США залишалась орієнтованою на зусилля та уявлення про невтручання у конкретних випадках. Наприклад, в 1950 р. Північна Корея напала на Південь, помилково міркуючи, що Вашингтон перешкоджати не буде. Іракський диктатор Саддам Хусейн зробив аналогічну помилку в 1990 р. щодо Кувейту. Американці, як правило, вважають, що більш відкритий, ліберальний, демократичний міжнародний порядок відповідає інтересам Сполучених Штатів. Такий порядок вимагає захисту, який загальна стратегія невтручання не забезпечує.

Розглядаючи наведені вище стратегії, слід мати на увазі, що Сполучені Штати ніколи на практиці не дотримувалися лише одної з них одночасно, навіть в рамках одної президентської адміністрації. Замість цього застосовується гібридна стратегія, яка залежить від часу та місця, і поєднує в собі переваги чи недоліки чистих стратегічних типів, таких як інтеграція та стримування.

Для Б. Обама пріоритетом була не зовнішня політика, а внутрішня. Це означало, що національний ресурс повинен був зміститися від витрат на безпеку до внутрішніх соціальних та економічних витрат. Це чітко видно з федерального бюджету, починаючи з 2009 р. По-друге, це означало уникнення потенційно затратних нових міжнародних зв'язків. Наприклад, восени 2009 р. Обама почав ліквідацію військової участі США в Афганістані, але водночас хотів уникнути видимості слабкості національної безпеки. Таким чином, він встановив підхід, за яким була підтримана тимчасова ескалація США в Афганістані й починаючи з липня 2011 р. вирішена шляхом подальшого розмежування. Ця модель була повторена багато разів під час його президентства. Занепокоєність Обама полягала в тому, що зарубіжні зобов'язання та гарячі дебати з питань національної безпеки можуть зменшити час, гроші та увагу на його амбітну внутрішню програму реформ. Головним наслідком цього хвилювання є акцент на міжнародному примиренні та скороченні, обумовлений бажанням усунути критику з боку республіканців. В цілому президент вирішив скоротити витрати, мінімізувати зобов'язання, уникати нових військових втручань та зменшити стратегічний слід Америці за кордоном. Обама вважав, що скромне стратегічне скорочення може й вже звільнило національну енергію та ресурси достатньо, щоб відродити американську економіку та проводити прогресивні внутрішні реформи, або, як він часто висловлювався, «побудувати націю тут, вдома» [9, с. 24].

Висновки. Як і у більшості президентів, велика стратегія Обама – це гібрид альтернатив, що варіювалися за часом і місцем. При його адміністрації існували елементи й інших стратегічних типів, окрім замирення та скорочення. Стимування було яскраво виражене в політиці щодо Північної Кореї та Ірану. Навіть політика Обама щодо Китаю мала елементи стимування. Зміна

режиму або відкрит – проти Каддафі в Лівії в 2011 р. Обама здійснив наполегливу стратегію відкоту також проти «Аль-Каїди». Інтеграція через дипломатичні контакти та членство в міжнародних організаціях була американською політикою щодо Китаю та Росії. Торгування також було використано. Навіть невтручання в деяких частинах Африки було стратегією США. Проте коли мова йде про велику стратегію – і особливо в порівнянні з його безпосереднім попередником – головний акцент Обама був на міжнародних замиренні та скороченні. Питання полягає в тому, чи його стратегія дійсно спрацювала так як він планував.

Якщо однією з головних цілей американських стратегії скорочення було дозволити президенту Обама забезпечити прогресивну політичну спадщину, виграти внутрішньополітичні змагання та зберегти сили його лівій коаліції, то слід визнати, що, принаймні за його перший термін, стратегія працювала досить добре. Але яку ціну заплатили США на міжнародному рівні через спосіб, яким президент розпорядився американською великою стратегією? Якщо метою було посилення позиції Америки за кордоном та заохочення потенційних супротивників до примирення з Сполученими Штатами, то ця стратегія не спрацювала. Скорочення міжнародної присутності США під час Обама у поєднанні зі його особливим стилем керівництва зовнішньою політикою дозволило накопичитися численним загрозам на міжнародному рівні, несучи дуже серйозні довгострокові наслідки.

Бібліографічний список:

1. Gilpin R. War and change in world politics / R. Gilpin. – Cambridge University Press, 2002. – 288 p.
2. Kennan G. The sources of Soviet conduct [Електронний ресурс] / G. Kennan // Foreign Affairs. – 1947. – Режим доступу: https://www.cvce.eu/content/.../1/1/.../publishable_en.pdf
3. Dueck C. The Obama doctrine / C. Dueck. – Oxford, 2015. – 323 p.
4. Haas R. Terms of engagement: Alternatives to punitive policies [Електронний ресурс] / R. Haas, M. O'Sullivan // Survival. – 2000. – Режим доступу: <https://www.brookings.edu/wp-content/.../2000survival.pdf>
5. Mearsheimer J. The tragedy of great powers politics [Електронний ресурс] / J. Mearsheimer. – NY: Norton, 2002. – Режим доступу: <https://samuelbhfauredotcom.files.wordpress.com/2015/10/s2-mearsheimer-2001.pdf>
6. Lane Ch. From preponderance to offshore balancing [Електронний ресурс] / Ch. Lane // International Security. – 1997. – Vol. 22, N 1. – Режим доступу: https://calhoun.nps.edu/.../Lane_Christopher_From_Prepon.
7. Walt S. Offshore balancing: An idea whose time has come [Електронний ресурс] / S. Walt // Foreign Policy. – 2011. – Режим доступу: <http://foreignpolicy.com/2011/11/02/offshore-balancing-an-idea-whose-time-has-come/>
8. Mearsheimer J. Imperial by design / J. Mearsheimer // National interest. – 2011. – January/February. – P. 16-34.
9. Obama B. The audacity of hope / B. Obama. – NY: Crown Publishers, 2006. – 362 p.

Kurando O. S. «The Grand Strategy» in Foreign Policy of the USA

This article has an object to describe the Grand Strategy of the White House. "The Grand Strategy" is considered how the relationship between both goals and means is calculated in the face of potential international adversaries. The article is based on remembrances of president Barack Obama, monographs and articles of the leading American analysts (R. Gilpin, C. Dueck, G. Kennan, Ch. Lane, J. Mearsheimer, S. Walt). The "retrenchment strategy" and policy of deterrence as a defense strategy are described. "Change of Regime / Rollback" defined as a strategy for overthrowing a hostile government, and the "Strategy of Implication" as an integration through which political liberalization is encouraged. It is shown that "the Strategy of Reconciling the Enemy" provides unilateral concessions in the attempt to change the aggressive demands of a potential opponent. The strategy of the "Offshore Balancing" is based on the example of America's support for reducing expenses of the army. The analysis of different strategies proves that the Grand Strategy of Obama is a hybrid of alternatives that was varied at times. Elements of other strategic types, except Reconciliation and Reduction existed under his administration. Inhibition was brightly shown in politics towards North Korea and Iran. Politics of Obama in relation to China had elements of Inhibition too. Change of the mode or Recoil – against Kaddafi in Libya in 2011. Obama carried out persistent strategy of Recoil also against "Al-Qaeda". Integration through diplomatic contacts and membership in international organizations was American politics toward China and Russia. Trade was also used. Even Non-Interference in some parts of Africa was a strategy of the USA. However a main accent of Obama was on International Reconciliation and Reduction. A question consists in that, or his strategy really worked so as he planned. Obama's Grand Strategy with his special management style has accumulated international threats for the USA with long-term consequences.

Key words: the USA, the Grand Strategy, Barack Obama.